

Na osnovu člana 44 stav 2 tačka 3 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore ("Službeni list CG", br. 40/10 i 46/10) i člana 57 stav 2 Zakona o bankama ("Službeni list CG", br. 17/08 i 44/10), Savjet Centralne banke Crne Gore, na sjednici održanoj 12. aprila 2012. godine, donio je

ODLUKU
o minimalnim standardima za upravljanje
kreditnim rizikom u bankama

I. OSNOVNA ODREDBA

Predmet regulisanja

Član 1

Ovom odlukom se utvrđuju minimalni standardi za identifikaciju, mjerenje, praćenje i kontrolisanje kreditnog rizika (u daljem tekstu: upravljanje kreditnim rizikom) u bankama, uključujući i vrednovanje i klasifikaciju stavki bilansne aktive i vanbilansnih stavki banaka.

II. UPRAVLJANJE RIZIKOM

2.1. Identifikacija, mjerenje, praćenje i kontrolisanje rizika

Okvir upravljanja rizikom

Član 2

Banka je dužna da efikasno upravlja kreditnim rizikom i održava nivo i kvalitet kreditnog portfolia u okvirima utvrđenim strategijom za upravljanje rizicima i usvojenom kreditnom politikom.

Odobrovanja kredita

Član 3

Prije odobrovanja kredita i drugih plasmana banka je dužna da procijeni dužnikovu kreditnu sposobnost, uzimajući u obzir kriterijume koje je utvrdila internim aktom, kao i minimalne zahtjeve iz ove odluke.

Prije odobrovanja kredita banka je dužna da procijeni vrijednost i pravnu valjanost kolaterala.

Ako vrijednost kolaterala u velikoj mjeri zavisi od kreditne sposobnosti davaoca kolaterala koji nije korisnik kredita, banka je dužna da procijeni kreditnu sposobnost i tog lica.

Banka je dužna da od klijenta, prije nastanka pojedinačno značajnog potraživanja u smislu člana 19 stav 2 ove odluke, zahtijeva da dostavi informacije o postojanju ili nepostojanju vlasničke, upravljačke ili ekonomske povezanosti za drugim licima, kao i da tokom postojanja izloženosti obavještava banku o svim novonastalim povezanostima ili promjenama u postojećim povezanostima sa drugim licima.

Ekonomskom povezanošću iz stava 4 ovog člana smatra se povezanost između dva ili više lica, u smislu člana 3 tačka 8 alineja 6 Zakona o bankama („Službeni list CG“, br.17/08 i 44/10“).

Kreditni dosije

Član 4

Banka je dužna da obezbijedi da svaka kreditna izloženost bude adekvatno i tačno dokumentovana i da se za svaki kredit uspostavi i održava uredan i kompletan kreditni dosije, koji hronološki prati odobravanje i kvalitet odobrenog kredita, sve do njegove konačne naplate ili regulisanja duga na drugi način.

Kreditni dosije, pored zahtjeva za odobravanje kredita i ugovora o kreditu, kao minimum mora da sadrži i druge dokumente, podatke i informacije kojima se dokumentuje:

- 1) identitet korisnika kredita i sa njim povezanih lica, kao i njegovog garanta;
- 2) pravna sposobnost korisnika da uzima kredite, odnosno pozajmljuje finansijska sredstva;
- 3) finansijsko stanje korisnika kredita u posljednje tri godine, njegova sposobnost za vraćanje kredita, kao i dinamika i izvori otplate kredita,
- 4) vrsta i kvalitet kolaterala;
- 5) namjena odobrenog kredita i namjensko korišćenje utrošenih sredstava, i
- 6) odobreno restrukturiranje duga (zahtjev korisnika kredita za restrukturiranje duga i analizu koja sadrži uzroke koji su doveli do restrukturiranja duga i razloge za prihvatanje restrukturiranja duga).

Mjerenje kreditnog rizika

Član 5

Banka je dužna da uspostavi adekvatan sistem i analitičke metodologije koje omogućavaju banci da mjeri kreditni rizik obuhvatajući sve vrste transakcija i da posveti dovoljnu pažnju rizicima koji se ne mogu kvantifikovati, kao i odnosu između kreditnog rizika i drugih rizika.

Banka je dužna da mjeri izloženosti kreditnom riziku uzimajući u obzir minimalne zahtjeve iz odredbi ove odluke kojima se uređuje vrednovanje i klasifikacija aktive.

Banka je dužna da u procesu procjenjivanja pojedinačnih izloženosti, kao i izloženosti kreditnom riziku po osnovu cjelokupnog portfolia, procjenjuje i izloženost kreditnom riziku zbog naglog rasta bilansne aktive, kao i mogućih nepovoljnih uslova poslovanja, uključujući i promjene u ekonomskom ambijentu.

Proces praćenja kredita

Član 6

Banka je dužna da uspostavi sistem praćenja strukture i kvaliteta različitih djelova kreditnog portfolia u skladu sa prirodom, veličinom i kompleksnošću ukupnog portfolia banke.

Banka je dužna da prati cjelokupnu strukturu i kvalitet kreditnog portfolia, kreditni rizik koji proizilazi iz ukupnog portfolia, kao i rizike vezane za pojedinačne kredite i transakcije, s tim da krediti klasifikovani u klasifikacionu grupu "C" i niže (u daljem tekstu: nekvalitetna aktiva) budu predmet posebnog razmatranja i praćenja.

Proces praćenja pojedinačnog kredita uključuje procjenjivanje kreditne sposobnosti dužnika i lica koja su povezana sa dužnikom, kvaliteta kolaterala i urednosti dužnika u izmirivanju obaveza, tokom trajanja pravnog odnosa koji predstavlja izloženost banke.

Proces praćenja pojedinačnih kredita mora biti uspostavljen tako da omogućava pravovremeno preduzimanje odgovarajućih mjera radi smanjenja kreditnog rizika u slučaju pogoršanja kreditne sposobnosti dužnika ili davanja kolaterala.

Banka je dužna da obezbijedi praćenje ispunjavanja obaveza iz ugovora o kreditu, a u slučaju odobrenih namjenskih kredita i praćenje namjenskog korišćenja plasiranih sredstava.

Banka je dužna da uspostavi sistem ranog otkrivanja povećanja kreditnog rizika, koji omogućava pravovremenu identifikaciju dužnika kod kojih je prisutan povećani rizik, a koji uključuje i utvrđivanje odgovarajućih kvalitativnih i kvantitativnih pokazatelja za rano otkrivanje povećanja kreditnog rizika.

Banka je dužna da ima procedure kojima se propisuje prikupljanje i praćenje svih relevantnih informacija koje bi mogle upućivati na povećanje rizičnosti kredita i kolaterala, kao i procedure izvještavanja svih lica uključenih u proces upravljanja kreditnim rizikom o tim informacijama, kako bi se vršila ponovna procjena rizičnosti plasmana.

Banka je dužna da utvrdi kriterijume na osnovu kojih će se pojedinačni kredit smatrati problematičnim i uspostavi procedure za postupanje sa problematičnim kreditima koji treba da budu predmet posebnog praćenja zbog povećanog rizika.

Kontrolisanje kreditnog rizika

Član 7

Banka je dužna da internim aktima propiše obim i način kontrolisanja kreditnog rizika, kao i obim i učestalost internog izvještavanja o kreditnom riziku rukovodstva banke, odbora direktora i tijela odbora direktora.

Banka je dužna da obezbijedi pravovremenu i efektivnu analizu i praćenje kreditnog rizika i blagovremeno obavještavanje relevantnih lica ili organa banke o izuzecima u politikama, procedurama i kreditnim limitima, radi preduzimanja mjera za smanjenje kreditnog rizika.

Banka je dužna da uspostavi procedure za blagovremeno preduzimanje aktivnosti za poboljšanje stanja kreditnog portfolia, a posebno kredita koji pripadaju kategoriji nekvalitetne aktive, uključujući i procedure za ponovno ugovaranje, odnosno restrukturiranje kredita, ili preduzimanje drugih mjera prema korisniku kredita čiji je cilj da se gubici banke svedu na najmanju moguću mjeru, kao i procedure za aktiviranje i realizaciju kolaterala.

Stresno testiranje

Član 8

Prilikom procjene rizičnosti ukupnog kreditnog portfolia banka je dužna da sprovodi stresno testiranje.

Proces stresnog testiranja obuhvata identifikovanje mogućih događaja ili budućih promjena ekonomskih uslova koji bi mogli imati nepovoljan uticaj na izloženost banke kreditnom riziku i procjenu sposobnosti banke da izdrži takve promjene.

Banka je dužna da definiše vrste, obim i učestalost stresnog testiranja (najmanje tromjesečno), kao i postupke i radnje koje će preduzeti u slučajevima kada su rezultati stresnog testiranja nepovoljni.

Tretman velikih izloženosti

Član 9

Banka je dužna da uspostavi pouzdane administrativne i računovodstvene procedure i adekvatne mehanizme interne kontrole, u cilju identifikovanja i evidentiranja svih velikih izloženosti i njihovih naknadnih promjena, kao i u cilju praćenja tih izloženosti, imajući u vidu politike banke koje se odnose na izloženosti.

Banka je dužna da analizira, u mjeri u kojoj je to moguće, koncentraciju izloženosti prema davaocima kolaterala, pružaocima nematerijalne kreditne zaštite, kao i prema odnosnoj aktivi kod specifičnih izloženosti (sekjuritizacija, otvoreni investicioni fondovi) i da o svim značajnim nalazima izvještava Centralnu banku Crne Gore (u daljem tekstu: Centralna banka).

Utvrđivanje velikih izloženosti

Član 10

Banka je dužna da postojanje velikih izloženosti utvrđuje na individualnoj i konsolidovanoj osnovi, za sve izloženosti u bankarskoj i trgovačkoj knjizi.

Velika izloženost se utvrđuje i kada ne nastaje na osnovu odluke banke, već nastaje zbog:

- 1) smanjenja nivoa sopstvenih sredstava banke;
- 2) uspostavljanja odnosa povezanosti između lica prema kojima je već postoji izloženost banke, ili
- 3) promjene tržišnih cijena ili drugih faktora koji utiču na iznos postojećih izloženosti banke.

Način identifikovanja povezanih lica, za namjene izračunavanje velikih izloženosti, sadržan je u Prilogu 1 koji čini sastavni dio ove odluke.

Izvještavanje o velikim izloženostima

Član 11

Izvještaje o velikim izloženostima banke dostavljaju Centralnoj banci u skladu sa odlukom kojom se propisuju izvještaji koje banke dostavljaju Centralnoj banci u skladu sa Zakonom o bankama.

Pored izvještavanja u skladu sa stavom 1 ovog člana, banka je dužna da:

- 1) u slučaju nastanka velike izloženosti prema pojedinim klijentima, o tome obavijesti Centralnu banku, u roku od deset dana od donošenja odluke iz koje proizilazi velika izloženost;
- 2) u slučaju nastanka velike izloženosti iz razloga sadržanih u članu 10 stav 2 ove odluke, o tome obavijesti Centralnu banku u roku od deset dana od dana kada je banka utvrdila da postoji velika izloženost.
- 3) u slučaju prekoračenja propisanih limita izloženosti banka odmah obavijesti Centralnu banku o visini prekoračenja i razlozima zbog kojih je došlo do prekoračenja limita.

Prodaja i kupovina potraživanja

Član 12

Banka koja namjerava da kupi ili proda kreditno ili drugo potraživanje čiji iznos prelazi 50.000 EUR, dužna je da prethodno pribavi mišljenje Centralne banke o opravdanosti planirane prodaje, odnosno kupovine potraživanja.

Banka koja namjerava da proda, odnosno kupi potraživanje, dostavlja Centralnoj banci:

- 1) predlog ugovora o kupovini, odnosno prodaji potraživanja;
- 2) informaciju o razlozima za kupovinu, odnosno prodaju potraživanja;
- 3) podatke o kvalitetu potraživanja i kolaterala, uključujući i procjenu kreditne sposobnosti dužnika;
- 4) informaciju o načinu utvrđivanja prodajne, odnosno kupovne cijene potraživanja;
- 5) ocjenu efekata prodaje, odnosno kupovine potraživanja, na finansijsku poziciju i parametre poslovanja banke.

Pored dokumentacije iz stava 2 ovog člana, Centralna banka može zahtijevati od banke da dostavi i dodatne podatke i informacije.

Centralna banka će u roku od osam radnih dana od prijema dokumentacije iz stava 2 ovog člana, odnosno dodatnih podataka i informacija iz stava 3 ovog člana dostaviti banci mišljenje o opravdanosti kupovine, odnosno prodaje potraživanja.

2.2. Vrednovanje i klasifikovanje stavki aktive

Obaveza vrednovanja i klasifikovanja

Član 13

Banka je dužna da, za stavke bilansne aktive i vanbilansne stavke po osnovu kojih je izložena kreditnom riziku, vrši procjenu obezvređenja (za stavke bilansne aktive), odnosno procjenu vjerovatnog gubitka (za vanbilansne stavke), kao i da te stavke klasifikuje u odgovarajuću klasifikacionu grupu, u skladu sa ovom odlukom.

Rizične i nerizične stavke

Član 14

Stavkama bilansne aktive i vanbilansnim stavkama iz člana 13 ove odluke, smatraju se stavke bilansne aktive po osnovu kojih je banka izložena riziku neispunjenja obaveze dužnika i vanbilansne stavke koje predstavljaju potencijalne obaveze banke, kao što su:

- 1) krediti i potraživanja od banaka (uključujući sredstva kod banaka, kamate i naknade);
- 2) krediti i potraživanja od klijenata (uključujući kamate i naknade, potraživanja po osnovu lizinga, forfetinga i faktoringa);
- 3) finansijska sredstva koja se vode po fer vrijednosti kroz bilans uspjeha (dužničke i vlasničke hartije od vrijednosti koje se ne uključuju u trgovačku knjigu, ili su uključene u trgovačku knjigu ali za njih banka ne izračunava potrebni kapital za tržišne rizike u skladu sa odlukom kojom se uređuje adekvatnost kapitala banaka);
- 4) investicione hartije od vrijednosti (hartije od vrijednosti koje se drže do dospijeca, kao i hartije od vrijednosti raspoložive za prodaju);
- 5) učešća u kapitalu drugih pravnih lica, izuzimajući učešća u kapitalu koja, u skladu sa odlukom kojom se uređuje adekvatnost kapitala banaka, predstavljaju odbitnu stavku od sopstvenih sredstava banke;
- 6) izdate garancije;
- 7) date kreditne obligacije (odobreni a neiskorišćeni krediti);
- 8) avali i akcepti mjenica;
- 9) ostala jemstva;
- 10) nepokrivena kreditna pisma (akreditivi).

Stavkama bilansne aktive i vanbilansnim stavkama po osnovu kojih banka nije izložena kreditnom riziku, smatraju se:

- 1) novčana sredstva i računi depozita kod centralnih banaka (gotovina i gotovinski ekvivalenti, pod kojim se podrazumjevaju gotovina i ostali kratkoročni visokolikvidni instrumenti sa originalnim dospijecom tri mjeseca ili kraće, a za koje postoji nizak nivo rizika promjene vrijednosti);
- 2) derivatna finansijska sredstva koja se koriste kao instrument zaštite;
- 3) investicione nepokretnosti, nepokretnosti, postrojenja i oprema i nematerijalna sredstva;
- 4) učešća u kapitalu drugih pravnih lica koja, u skladu sa odlukom kojom se uređuje adekvatnost kapitala banaka, predstavljaju odbitnu stavku od sopstvenih sredstava banke;
- 5) finansijska sredstva koja su uključena u trgovačku knjigu, a za koje banka izračunava potrebni kapital za tržišne rizike, u skladu sa odlukom kojom se uređuje adekvatnost kapitala banaka;
- 6) dobijene garancije;
- 7) dobijene kreditne obligacije;
- 8) otpisani krediti;
- 9) dobijeni kolateral;
- 10) aktiva koja se drži na čuvanju.

Banka je dužna da za stavke bilansne aktive i vanbilansne stavke koje nijesu definisane u st. 1 i 2 ovog člana sprovodi sljedeći postupak:

- 1) utvrdi da li je po osnovu tih stavki banka izložena kreditnom riziku;

- 2) stavke aktive, odnosno vanbilansa za koje utvrdi da banku izlažu kreditnom riziku klasifikuje u odgovarajuću klasifikacionu grupu, u skladu sa odredbama ove odluke.

2.2.1. Vrednovanje stavki aktive

Primjena MRS/MSFI

Član 15

Banka vrednuje stavke bilansne aktive i vanbilansne stavke u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima i iskazuje ih u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja

Metodologija

Član 16

Banka je dužna da utvrdi metodologiju za procjenu obezvređenja bilansne aktive i vjerovatnog gubitka po vanbilansnim stavkama.

Metodologijom iz stava 1 ovog člana utvrđuju se:

- 1) kriterijumi za identifikaciju potraživanja za koje se procjena iznosa obezvređenja stavki bilansne aktive i vjerovatnog gubitka po osnovu vanbilansnih stavki vrši na pojedinačnoj osnovi;
- 2) postupci za procjenu iznosa obezvređenja stavki bilansne aktive i vjerovatnog gubitka po osnovu vanbilansnih stavki, kao i obaveze i odgovornosti u tom procesu;
- 3) metodi i tehnike koje banka koristi za procjenu na pojedinačnoj i grupnoj osnovi;
- 4) kriterijumi razvrstavanja potraživanja u grupe potraživanja sa sličnim karakteristikama za potrebe procjene na grupnoj osnovi.

Primjena metodologije iz stava 1 ovog člana treba da obezbijedi:

- 1) da sve analize, pretpostavke, procjene i ostali postupci u procesu procjene iznosa obezvređenja stavki bilansne aktive i vjerovatnog gubitka po osnovu vanbilansnih stavki budu detaljno objašnjeni i dokumentovani;
- 2) da procjena iznosa obezvređivanja stavki bilansne aktive i vjerovatnog gubitka po vanbilansnim stavkama bude zasnovana na tačnim i ažurnim podacima i da uzima u obzir sve značajne interne i eksterne faktore koji mogu uticati na naplativost potraživanja.

Banka je dužna da metodologiju iz stava 1 dosljedno primjenjuje, preispituje najmanje jednom godišnje i po potrebi prilagođava rezultatima preispitivanja, kao i da prilagođava pretpostavke na kojima je metodologija zasnovana.

Učestalost vrednovanja

Član 17

Banka je dužna da najmanje tromjesečno procjenjuje kvalitet aktive, utvrđuje da li postoji objektivni dokaz o obezvređenju stavki bilansne aktive, odnosno vjerovatnog gubitka po osnovu vanbilansnih stavki i da obračunava adekvatni iznos tog obezvređenja, odnosno vjerovatnog gubitka.

Objektivnim dokazom o obezvređenju stavki bilansne aktive, odnosno vjerovatnog gubitka po osnovu vanbilansnih stavki, smatraju se podaci o jednom ili više nastalih događaja koji negativno utiču na sposobnost dužnika da uredno izvršava svoje obaveze prema banci.

Tretman kolaterala

Član 18

Pri obračunavanju iznosa obezvređenja stavki bilansne aktive i vjerovatnog gubitka po osnovu vanbilansnih stavki, banka može da uzme u obzir i novčane tokove po osnovu kolaterala.

Metodologijom iz člana 16 stav 1 ove odluke utvrđuje se i način vrednovanja kolaterala za koji banka procjenjuje novčane tokove, kao i očekivani period za realizaciju tog kolaterala.

Procjena na pojedinačnoj osnovi

Član 19

Procjenu obezvređenja stavki bilansne aktive i vjerovatnog gubitka po osnovu vanbilansnih stavki za pojedinačno značajna potraživanja, banka je dužna da vrši na pojedinačnoj osnovi.

Pojedinačno značajnim potraživanjem, u smislu stava 1 ove odluke, smatra se ukupna bruto izloženost banke prema jednom licu ili grupi povezanih lica koja je veća od 50.000 EUR.

Izuzetno od stava 2 ovog člana, banka može svojim internim aktom odrediti i manji iznos ukupne izloženosti prema jednom licu odnosno grupi povezanih lica kao granicu iznad koje se izloženost smatra pojedinačno značajnim potraživanjem.

Procjena obezvređenja bilansne aktive na pojedinačnoj osnovi obuhvata utvrđivanje postojanja objektivnog dokaza o obezvređenju, procjenu sadašnje vrijednosti budućih novčanih tokova i obračun iznosa tog obezvređenja, za svako pojedinačno potraživanje koje je uključeno u ovu procjenu.

Smatra se da postoji objektivan dokaz o obezvređenju bilansne aktive na pojedinačnoj osnovi, ako:

- 1) finansijsko stanje dužnika ukazuje na znatne probleme u njegovom poslovanju;
- 2) postoje podaci o neizmirenju obaveza, o učestalom kašnjenju u otplati glavnice i/ili kamate, ili o neispunjavanju drugih ugovornih obaveza;
- 3) banka, zbog finansijskih teškoća dužnika, bitno promijeni uslove otplate u odnosu na prvobitno ugovorene, ili
- 4) postane izvjesno da će nad dužnikom biti pokrenut stečajni postupak, postupak reorganizacije ili drugi slični postupak.

Utvrđivanje iznosa obezvređenja

Član 20

Iznos obezvređenja stavke bilansne aktive utvrđuje se kao razlika između knjigovodstvene vrijednosti potraživanja i sadašnje vrijednosti očekivanih budućih novčanih tokova po tom potraživanju

Izuzetno od stava 1 ovog člana, ako je za određeno potraživanje rok u kojem se očekuju buduća novčana tokovi kraći od godinu dana, banka nije dužna da izračunava sadašnju vrijednost očekivanih budućih novčanih tokova, već može da iznos obezvređenja te stavke bilansne aktive utvrdi kao razliku između knjigovodstvene vrijednosti potraživanja i očekivanih budućih novčanih tokova po tom potraživanju.

Procjena vjerovatnog gubitka

Član 21

Procjena vjerovatnog gubitka po osnovu vanbilansnih stavki na pojedinačnoj osnovi obuhvata procjenu nadoknadivosti budućih novčanih odliva za svaku preuzetu vanbilansnu obavezu i obračun iznosa vjerovatnog gubitka sa svaku pojedinačnu vanbilansnu stavku koja je uključena u ovu procjenu.

Nenadoknadivim budućim novčanim odlivom smatra se nominalni iznos očekivanog novčanog odliva po osnovu vanbilansne obaveze umanjen za iznos za koji se osnovano procjenjuje da će ga nadoknaditi druga ugovorna strana, ili će biti nadoknađen realizacijom kolaterala.

Utvrđivanje iznosa vjerovatnog gubitka

Član 22

Iznos vjerovatnog gubitka po osnovu vanbilansnih stavki je jednak sadašnjoj vrijednosti očekivanih nenadoknadivih budućih novčanih odliva po tim stavkama.

Izuzetno od stava 1 ovog člana, ako procijeni da će novčani odlivi nastati u roku kraćem od godinu dana u odnosu na datum obračuna iznosa vjerovatnog gubitka

po osnovu vanbilansnih stavki, banka iznos novčanih odliva može utvrditi u iznosu koji je jednak tim odlivima.

Procjena na grupnoj osnovi

Član 23

Procjenu obezvređenja stavki bilansne aktive, odnosno vjerovatnog gubitka po osnovu vanbilansnih stavki na grupnoj osnovi banka je dužna da vrši za sva potraživanja kod kojih se obezvređenje, odnosno vjerovatni gubici, ne mogu direktno povezati sa tim potraživanjima, ali se na osnovu iskustva može procijeniti da obezvređenje, odnosno gubici, postoje u okviru kreditnog portfolia.

Procjenu na grupnoj osnovi banka vrši za potraživanja:

- 1) za koja pri procjeni na pojedinačnoj osnovi utvrdi da ne postoji objektivni dokaz o obezvređivanju, odnosno vjerovatni gubitak, odnosno ako procjenom na pojedinačnoj osnovi nije utvrđen iznos obezvređivanja bilansne aktive, odnosno iznos vjerovatnog gubitka po osnovu vanbilansnih stavki;
- 2) koja ne predstavljaju pojedinačno značajna potraživanja iz člana 19 stav 2 ove odluke.

Banka može procjenu obezvređenja bilansne aktive i vjerovatnog gubitka po osnovu vanbilansnih stavki, za potraživanja koja ne predstavljaju pojedinačno značajna potraživanja, vršiti na pojedinačnoj osnovi.

Pri procjeni na grupnoj osnovi, banka je dužna da grupiše potraživanja na osnovu sličnih karakteristika kreditnog rizika koje odražavaju sposobnost dužnika da izmiruju svoje obaveze u skladu sa ugovorenim uslovima, i to prema jednom ili više kriterijuma, kao što su: vrste proizvoda, urednost u izmirivanju obaveza, kreditni rejting, geografska područja, privredni sektor, vrste kolaterala i drugo.

Računovodstveni tretman

Član 24

Obračunati iznos obezvređenja stavki bilansne aktive banka knjigovodstveno evidentira na teret rashoda, a u korist ispravke vrijednosti tih stavki aktive.

Obračunati iznos vjerovatnog gubitka po osnovu vanbilansnih stavki banka knjigovodstveno evidentira na teret rashoda, a u korist rezervisanja za gubitke po vanbilansnim stavkama.

2.2.2. Klasifikacija stavki aktive

Član 25

Banka je dužna da najmanje na mjesečnoj osnovi vrši klasifikaciju stavki bilansne aktive i vanbilansnih stavki po osnovu kojih je izložena kreditnom riziku i obračunava rezervacije za procijenjene gubitke.

Kriterijumi za klasifikaciju

Član 26

Kriterijumi za klasifikaciju stavki bilansne aktive su:

- 1) kreditna sposobnost dužnika;
- 2) urednost dužnika u izmirivanju obaveza;
- 3) kvalitet kolaterala;
- 4) drugi relevantni faktori.

Procjena kreditne sposobnosti dužnika

Član 27

Procjena kreditne sposobnosti dužnika zasniva se na procjeni sposobnosti i spremnosti dužnika da iz primarnih izvora otplate duga, blagovremeno i u potpunosti izmiruje obaveze prema banci.

Primarnim izvorima otplate duga smatraju se naročito novčana sredstva ostvarena iz poslovnih i drugih aktivnosti dužnika.

Pri procjeni kreditne sposobnosti dužnika banka je dužna da naročito vrši analizu pokazatelja poslovanja dužnika koji se odnose na:

- 1) ročnu strukturu određenih elemenata aktive i pasive, kojom se pokazuje nivo likvidnosti dužnika, usklađenost izvora finansiranja i plasmana i neto obrtni fond, uključujući i podatke o prometu na računu klijenta kod banke i u sistemu i podatke o blokadama računa;
- 2) novčane tokove sa aspekta izmirivanja obaveza, novčane tokove ostvarene u prethodnom periodu, kao i adekvatnost projektovanih novčanih tokova;
- 3) stepen zaduženosti korisnika kredita, ročnost kredita, uticaj novo-odobrenog kredita na ročnu strukturu, novčane tokove, troškove kamata, kao i pokazatelje kapitalizovanosti;
- 4) ukupne prihode iz poslovanja, kao i vanredne prihode i rashode korisnika kredita, koji utiču na profitabilnost i ostvarivanje finansijskog rezultata.

Procjena vrijednosti kolaterala

Član 28

Vrijednost kolaterala izračunava se kao njegova neto vrijednost, pod kojom se podrazumijeva tržišna vrijednost kolaterala umanjena za sve troškove koji se odnose na realizaciju kolaterala.

Tržišna vrijednost kolaterala predstavlja procijenjeni novčani iznos za koji kolateral, na dan utvrđivanja njegove vrijednosti može biti prodat, pod uslovom da kupac i prodavac postupaju dobrovoljno, informisano, oprezno i bez prinude, pri čemu ova vrijednost mora biti transparentno i jasno dokumentovana.

Prvoklasni kolateral

Član 29

Prvoklasnim kolateralom, u smislu ove odluke, smatraju se:

- 1) novčani depozit kod banke, ukoliko je ugovoreno da služi kao obezbjeđenje za određena potraživanja banke, da rok njegovog dospijeca nije kraći od roka dospijeca potraživanja i da jedino banka može njime raspolagati;
- 2) zaloga na zlatu;
- 3) dužničke hartije od vrijednosti, kao i garancije, kontragarancije, drugi oblici jemstva i drugi slični instrumenti nematerijalne kreditne zaštite, čiji su izdavaoci centralne vlade i centralne banke kojima se u skladu sa odlukom kojom se uređuje adekvatnost kapitala banaka dodjeljuje ponder kreditnog rizika 0%;
- 4) dužničke hartije od vrijednosti, kao i garancije, kontragarancije, drugi oblici jemstva i drugi slični instrumenti nematerijalne kreditne zaštite, čiji su izdavaoci jedinice regionalne i lokalne samouprave kojima se u skladu sa odlukom kojom se uređuje adekvatnost kapitala banaka dodjeljuje ponder kreditnog rizika 0%;
- 5) dužničke hartije od vrijednosti, kao i garancije, kontragarancije, drugi oblici jemstva i drugi slični instrumenti nematerijalne kreditne zaštite čiji su izdavaoci javna državna tijela kojima se u skladu sa odlukom kojom se uređuje adekvatnost kapitala banaka dodjeljuje ponder kreditnog rizika 0%;
- 6) dužničke hartije od vrijednosti, kao i garancije, kontragarancije, drugi oblici jemstva i drugi slični instrumenti nematerijalne kreditne zaštite čiji su izdavaoci međunarodne razvojne banke i međunarodne organizacije kojima se u skladu sa odlukom kojom se uređuje adekvatnost kapitala banaka dodjeljuje ponder kreditnog rizika 0%;
- 7) dužničke hartije od vrijednosti, kao i garancije, kontragarancije, drugi oblici jemstva i drugi slični instrumenti nematerijalne kreditne zaštite čiji je izdavalac član bankarske grupe kojoj pripada banka koja je primalac kolaterala (nadređena banka u grupi, njoj podređena banka i banka koja je podređena banci koja je primalac kolaterala), ukoliko podliježu superviziji

- 8) dužničke hartije od vrijednosti, kao i garancije, kontragarancije, drugi oblici jemstva i drugi slični instrumenti nematerijalne kreditne zaštite čiji su izdavaoci banke kojima u skladu sa odlukom kojom se uređuje adekvatnost kapitala banke odgovara stepen kreditnog kvaliteta 3 ili bolji;
- 9) dužničke hartije od vrijednosti, kao i garancije, kontragarancije, drugi oblici jemstva i drugi slični instrumenti nematerijalne kreditne zaštite čiji su izdavaoci banke koje kontroliše Centralna banka.

Adekvatni kolateral

Član 30

Adekvatnim kolateralom, u smislu ove odluke, smatraju se:

- 1) hipoteka ili fiducija na nepokretnosti, ukoliko su ispunjeni sljedeći uslovi:
 - banka je usvojila i primjenjuje interni akt kojim su utvrđene vrste nepokretnosti koje se prihvataju kao kolateral u postupku odobravanja kredita i drugih izloženosti,
 - hipoteka ili fiducija na nepokretnosti omogućava banci ostvarivanje prava utvrđenih ugovorom, u pravnom sistemu u okviru kojeg se vrši ostvarivanje tih prava,
 - ispunjeni su svi pravni preduslovi za zasnivanje hipoteke ili prenos fiducijarnog prava svojine na nepokretnosti i izvršen je odgovarajući upis tereta u zemljišne ili druge knjige,
 - pravni postupci za realizaciju hipoteke, odnosno fiducije, omogućavaju namirenje potraživanja iz nepokretnosti u razumnom roku,
 - banka provjerava vrijednost nepokretnosti, korišćenjem statističkih i drugih metoda najmanje jednom godišnje, a u slučaju kada su tržišni uslovi podložni značajnijim promjenama, banka vrši provjeru i češće,
 - ako na osnovu provjere vrijednosti nepokretnosti utvrdi da je došlo ili da bi moglo doći do značajnog smanjenja vrijednosti nepokretnosti u odnosu na uobičajene tržišne cijene, banka vrši ponovnu procjenu vrijednosti nepokretnosti,
 - za pojedinačnu izloženost koja predstavlja 5% ili više sopstvenih sredstava banke, ili prelazi iznos od 300.000 EUR (uzima se kao mjerilo jedan od ova dva iznosa koji je manji), vrši se nezavisna procjena vrijednosti nepokretnosti i to minimalno svake tri godine,
 - banka je usvojila i sprovodi procedure koje sadrže odredbe na osnovu kojih se prati i utvrđuje da li je nepokretnost koja služi kao kolateral adekvatno osigurana za slučaj nastupanja štetnih događaja;
- 2) zaloga na pokretnim stvarima, ukoliko su ispunjeni sljedeći uslovi:
 - banka je usvojila i primjenjuje interni akt kojim su utvrđene vrste pokretnih stvari koje se prihvataju kao kolateral u postupku odobravanja kredita i drugih izloženosti, vodeći računa da se kao kolateral ne prihvataju nepodobne pokretne stvari (roba podložna

- zalogu na pokretnoj stvari omogućava banci ostvarivanje prava utvrđenih ugovorom, u pravnom sistemu u okviru kojeg se vrši ostvarivanje tih prava,
 - ispunjeni su svi pravni preduslovi za zasnivanje založnog prava i izvršeno je odgovarajuće evidentiranje založnog prava kod nadležnog organa;
 - postoji likvidno tržište koje omogućava brzu realizaciju zaloge,
 - tržišna vrijednost založene stvari je poznata,
 - ugovor o zalozi omogućava namirenje potraživanja iz založene stvari u razumnom roku;
 - postoji pravo prvenstva u redosljedu naplate iz založene stvari u odnosu na ostale povjerioce,
 - banka provjerava najmanje jedanput godišnje vrijednost založene stvari, a u slučaju znatnijih promjena cijena na tržištu i češće;
- 3) dužničke hartije od vrijednosti institucija za koje ne postoji kreditni rejting utvrđen od strane priznate eksterne institucije ukoliko su ispunjeni sljedeći uslovi:
- hartija se kotira na priznatoj berzi;
 - hartija se smatra nadređenim potraživanjem;
 - sve ostale emisije hartija od vrijednosti istog ranga institucije emitenta imaju kreditni rejting priznate eksterne institucije koji odgovara trećem stepenu kreditnog kvaliteta, prema pravilima za ponderisanje izloženosti prema institucijama ili pravilima za ponderisanje kratkoročnih izloženosti;
 - hartija se lako realizuje na tržištu;
- 4) vlasničke hartije od vrijednosti i konvertibilne obveznice koje su uključene u glavni berzanski indeks;
- 5) kreditni derivati za koje su ispunjeni uslovi za priznavanje materijalne kreditne zaštite propisani odlukom kojom se uređuje adekvatnost kapitala banaka;
- 6) polise životnog osiguranja za koje su ispunjeni uslovi za priznavanje kao instrumenta materijalne kreditne zaštite, propisani odlukom kojom se uređuje adekvatnost kapitala banaka.

Procjena drugih relevantnih faktora

Član 31

U postupku klasifikacije stavki aktive, za procjenu drugih faktora relevantnih za klasifikaciju stavki aktive, obuhvataju se naročito:

- 1) informacije o opštem ekonomskom ciklusu;
- 2) informacije o stanju i perspektivama privredne grane kojoj pripada dužnik;
- 3) podaci o koncentraciji kredita u pojedinim privrednim granama i prema određenoj grupi korisnika kredita;
- 4) tržišna pozicija dužnika;

- 5) vlasničke i statusne promjene kod dužnika;
- 6) korporativno upravljanje i sposobnost rukovodstva za ostvarivanje programa za koji dobijaju finansijsku podršku banke;
- 7) strukturiranost kredita;
- 8) kompatibilnost namjene kredita sa djelatnošću dužnika, i
- 9) usklađenost odobravanja kredita sa politikama i procedurama banke.

Klasifikacione grupe

Član 32

Banka je dužna da, zavisno od vjerovatnoće ostvarivanja gubitka, stavku aktive klasifikuje u jednu od sljedećih klasifikacionih grupa:

- 1) grupu A – „dobra aktiva“;
- 2) grupu B – „aktiva sa posebnom napomenom“, sa podgrupama „B1“ i „B2“;
- 3) grupu C – „substandardna aktiva“, sa podgrupama „C1“ i „C2“;
- 4) grupu D – „sumnjiva aktiva“;
- 5) grupu E – „gubitak“.

Klasifikaciona grupa „A“

Član 33

U klasifikacionu grupu „A“ klasifikuje se kredit i druga potraživanja (u daljem tekstu: kredit) kod kojih postoje čvrsto dokumentovani dokazi da će biti naplaćeni u skladu sa ugovorenim uslovima u punom iznosu.

U klasifikacionu grupu „A“ klasifikuje se:

- 1) kredit odobren centralnim vladama, centralnim bankama, javnim državnim tijelima, multilateralnim razvojnim banka i međunarodnim organizacijama, kojima se u skladu sa odlukom kojom se uređuje adekvatnost kapitala banaka dodjeljuje ponder kreditnog rizika 0%;
- 2) kredit koji ima sljedeće karakteristike:
 - kredit je odobren u skladu sa kriterijumima utvrđenim internim aktima banke;
 - korisnik kredita je finansijski stabilan;
 - otplata kredita se vrši na vrijeme (na dan dospijeća ili sa manjim zakašnjenjem);
 - podaci i informacije o izvršavanju obaveza u ranijem periodu ukazuju da je korisnik kredita uredan u izvršavanju obaveza; i
 - kredit je obezbijeđen kolateralom koji u kombinaciji sa finansijskim stanjem dužnika minimizira rizik naplate kredita , i
- 3) kredit koji u potpunosti obezbijeđen prvoklasnim kolateralom iz člana 29 ove odluke, ukoliko su ispunjeni uslovi iz člana 38 stav 1 ove odluke.

Klasifikaciona grupa „B“

Član 34

U klasifikacionu grupu „B“ (podgrupe “B1” i “B2”) klasifikuje se kredit za koji postoji mala vjerovatnoća ostvarivanja gubitka, ali taj kredit mora biti predmet posebne pažnje banke, jer bi potencijalni rizik, ukoliko ne bi bio adekvatno praćen, mogao da dovede do slabijih perspektiva u pogledu njegove naplate.

Kredit klasifikovan u klasifikacionu grupu “B” (podgrupu “B1” ili “B2”) ima neku od sljedećih karakteristika:

- 1) finansijske informacije o korisniku kredita su nekompletne;
- 2) kredit nije odobren u skladu sa internim politikama banke;
- 3) procjena finansijske vrijednosti kolaterala je nepotpuna ili na neadekvatan način dokumentovana;
- 4) u analizu kredita nijesu uključeni povezani korisnici kredita;
- 5) finansijsko stanje dužnika je stabilno, ali ima neke karakteristike koje ukazuju na moguće poteškoće u budućoj otplati kredita;
- 6) dužnik kasni u otplati kredita duže od 30 dana.

Kredit za koji postoji kašnjenje u otplati duže od 30 dana ne može se klasifikovati u višu klasifikacionu grupu, odnosno podgrupu od podgrupe “B1”, a kredit za koji postoji kašnjenje u otplati duže od 60 dana ne može se klasifikovati u višu klasifikacionu grupu, odnosno podgrupu od podgrupe “B2”.

Klasifikaciona grupa „C“

Član 35

U klasifikacionu grupu „C“ klasifikuje se kredit za koji postoji visoka vjerovatnoća ostvarivanja gubitka, zbog jasno utvrđenih slabosti koje ugrožavaju njegovu otplatu.

Kredit klasifikovan u klasifikacionu grupu “C” (podgrupe “C1” i “C2”) ima neku od sljedećih karakteristika:

- 1) primarni izvori otplate su nedovoljni za otplatu duga i banka mora da koristi sekundarne izvore za naplatu duga, odnosno izvrši realizaciju kolaterala, pristupi restrukturiranju duga i slično;
- 2) trenutne finansijske mogućnosti korisnika kredita ili tokovi gotovine nijesu dovoljni za namirenje duga koji dospijeva (klijent je nedovoljno likvidan, značajno zadužen ili nije dovoljno kapitalizovan, ima kritično nizak nivo profitabilnosti ili posluje sa gubitkom);
- 3) izražen je negativan trend u poslovanju dužnika;
- 4) kod kratkoročnih kredita postoje indicije da korisnik kredita neće biti u stanju da konvertuje aktivu u gotovinu, što će prouzrokovati nemogućnost korisnika da plati dug na dan dospijeca;

- 5) banka ne posjeduje potrebne i ažurirane finansijske informacije na osnovu kojih bi utvrdila finansijsku sposobnost klijenta za otplatu duga;
- 6) postoji kašnjenje u otplati kredita duže od 90 dana.
- 7) Kredit za koji postoji kašnjenje u otplati duže od 90 dana ne može se klasifikovati u višu klasifikacionu grupu, odnosno podgrupu od podgrupe "C1", a kredit za koji postoji kašnjenje u otplati duže od 150 dana ne može se klasifikovati u višu klasifikacionu grupu, odnosno podgrupu od podgrupe "C2".

Klasifikaciona grupa „D“

Član 36

U klasifikacionu grupu „D“ klasifikuje se kredit za koji je naplata u cjelosti, imajući u vidu kreditnu sposobnost dužnika, vrijednost i mogućnost realizacije kolaterala, malo vjerovatna.

Kredit klasifikovan u kategoriju "D" ima neku od sljedećih karakteristika:

- 1) pravno lice koji je korisnik kredita je nelikvidno, sa nedovoljno kapitala, visoko zaduženo, nerentabilno, ima ozbiljne teškoće ili ispoljava trajniju nekonkurentnost, izgledi za razvoj djelatnosti koju to lice obavlja nijesu dobri i sl.;
- 2) nad dužnikom je pokrenut stečajni postupak;
- 3) postoji značajan kreditni rizik, tako da je veoma neizvjestno da li će kredit moći da se naplati u punom iznosu, ali postoje činjenice koje ukazuju da je realno očekivati makar djelimičnu naplatu u bliskoj budućnosti (kredit je u procesu naplate, korisnik kredita je pokrenuo postupak pribavljanja dodatnog kolaterala koji će, u slučaju da se realizuje, potpuno obezbijediti kredit, banka je pokrenula postupak za realizaciju dodatnih instrumenata obezbjeđenja i sl.);
- 4) dužnik kasni sa otplatom kredita duže od 270 dana.

Kredit za koji postoji kašnjenje u otplati duže od 270 dana ne može se klasifikovati u višu klasifikacionu grupu, odnosno podgrupu od grupe "D".

Klasifikaciona grupa „E“

Član 37

U klasifikacionu grupu E – „gubitak“ klasifikuje se kredit koje će biti u potpunosti nenaplativ, ili će biti naplaćen u neznatnom iznosu.

Kredit se klasifikuje u klasifikacionu grupu "E" ako:

- 1) bez obzira na kašnjenje u otplati, sadrži najmanje jednu karakteristiku sumnjive aktive, nije u potpunosti obezbijeđen i ne postoje činjenice koje ukazuju da je realno očekivati makar djelimičnu naplatu u bliskoj budućnosti;
- 2) postoji kašnjenje u otplati kredita duže od 365 dana.

Tretman kolaterala pri klasifikaciji

Član 38

Kredit koji je u potpunosti obezbijeđen prvoklasnim kolateralom iz člana 29 ove odluke banka može klasifikovati u kategoriju "A" ukoliko:

- 1) su ispunjeni svi uslovi za priznavanje kreditne zaštite, propisani odlukom kojom se uređuje adekvatnost kapitala banaka, koji se odnose na tu vrstu kolaterala;
- 2) dužnik izmiruje obaveze po kreditu bez kašnjenja, ili sa kašnjenjem koje nije duže od 180 dana; i
- 3) nad dužnikom nije otvoren stečajni postupak, ili je nakon pokretanja stečajnog postupka usvojen plan reorganizacije dužnika, u skladu sa propisima kojim se uređuje stečaj privrednih društava.

Ukoliko dužnik kasni sa otplatom kredita duže od 180 dana, ili više nijesu ispunjeni ostali uslovi iz stava 1 ovog člana, prvoklasini kolateral u postupku klasifikacije aktive banka može tretirati samo kao adekvatni kolateral.

Kredit koji je u potpunosti obezbijeđen adekvatnim kolateralom iz člana 30 ove odluke banka može klasifikovati u neposredno višu klasifikacionu grupu, odnosno podgrupu, od grupe odnosno podgrupe u koju bi taj kredit bio klasifikovan primjenom ostalih kriterijuma za klasifikaciju.

Izuzetno od stava 3 ovog člana, kredit za koji su ispunjeni uslovi za klasifikovanje u kategoriju "E", a koji je u potpunosti obezbijeđen adekvatnim kolateralom, banka može klasifikovati u klasifikacionu grupi "D" i zadržati ga u okviru te klasifikacione grupe najduže 90 dana.

Uticao drugih relevantnih faktora na klasifikaciju

Član 39

Ukoliko se kroz procjenu relevantnih faktora iz člana 31 ove odluke pokaže da ti faktori, pojedinačno ili u kombinaciji, utiču na povećanje vjerovatnoće neizmirenja obaveze dužnika, banka je dužna da kredit rasporedi u klasifikacionu grupu, odnosno podgrupu, koja je najmanje za jedan stepen niža od klasifikacione grupe, odnosno podgrupe, u koju bi taj kredit bio raspoređen na osnovu procjene kreditne sposobnosti dužnika.

Klasifikacija malih kredita

Član 40

Banka može kredit koji ne pripada kategoriji pojedinačno značajnog potraživanja iz člana 19 stav 2 ove odluke, klasifikovati u odgovarajuću klasifikacionu grupu na bazi podataka o urednosti dužnika u izvršavanju obaveza prema banci.

Kada postoji kašnjenje u otplati, kredit iz stava 1 ovog člana ne može se rasporediti u višu klasifikacionu grupu, odnosno podgrupu, od:

- 1) podgrupe „B1“, ako dužnik kasni sa izvršenjem obaveze po tom kreditu duže od 30 dana;
- 2) podgrupe „B2“, ako dužnik kasni sa izvršenjem obaveze po tom kreditu duže od 60 dana;
- 3) podgrupe „C1“, ako dužnik kasni sa izvršenjem obaveze po tom kreditu duže od 90 dana;
- 4) podgrupe „C2“, ako dužnik kasni sa izvršenjem obaveze po tom kreditu duže od 150 dana;
- 5) grupe „D“, ako dužnik kasni sa izvršenjem obaveze po tom kreditu duže od 270 dana;
- 6) grupe „E“, ako dužnik kasni sa izvršenjem obaveze po tom kreditu duže od 365 dana.

Kašnjenje u otplati se računa za dospjela potraživanja koja prelaze 20 EUR - za fizička lica, odnosno 200 EUR-za ostale dužnike.

Procjena kreditne sposobnosti korisnika kredita za razvojne projekte

Član 41

U postupku klasifikacije kredita koji odobrava za ulaganje u razvojni projekat, banka može procjenu kreditne sposobnosti dužnika zasnovati na analizi rentabilnosti tog razvojnog projekta.

Analiza rentabilnosti razvojnog projekta, kao minimum, mora obuhvatiti:

- 1) ocjenu realnosti poslovnog plana i finansijskih projekcija;
- 2) ocjenu perioda potrebnog za povraćaj sredstava uložениh u projekat;
- 3) osjetljivost projekta na rizike;
- 4) procjenu da li novčani tokovi koji proizilaze iz realizacije projekta obezbjeđuju uredno izmirivanje obaveza dužnika u skladu sa ugovorenom dinamikom otplate kredita.

Razvojnim projektom, u smislu ovog člana, smatra se projekat u oblasti proizvodnje ili usluga, koji ima za cilj unaprijeđenje postojeće djelatnosti podnosioca zahtjeva za kredit, uvođenje novih proizvoda i usluga i slično.

Klasifikaciju kredita u skladu sa stavom 1 ovog člana može vršiti samo banka koja ima adekvatnu metodologiju za ocjenu poslovnih planova, utvrđenu internim aktom.

Banka je dužna da redovno prati planiranu realizaciju razvojnog projekta i da na osnovu analize usklađenosti stvarne i planirane realizacije razvojnog projekta i

drugih kriterijuma za klasifikaciju aktive vrši klasifikaciju kredita u odgovarajuću klasifikacionu grupu, odnosno podgrupu.

Korisnik više kredita

Član 42

Ukoliko jedno lice koristi više kredita kod banke, a jedan ili više kredita su klasifikovani u kategoriju nekvalitetne aktive, banka je dužna da sva potraživanja prema tom licu klasifikuje u tu najnižu klasifikacionu grupu, odnosno podgrupu.

Izuzetno od stava 1 ovog člana:

- 1) banka može pojedini kredit klasifikovati u višu klasifikacionu grupu, odnosno podgrupu, ako:
 - je taj kredit obezbijeđen prvoklasnim ili adekvatnim kolateralom, a kredit koji je raspoređen u najnižu klasifikacionu grupu, odnosno podgrupu, nije obezbijeđen takvom vrstom kolaterala, ili
 - banka može dokazati da je kredit po svojim karakteristikama ili izvorima otplate jasno odvojiv od drugih kredita odobrenih istom korisniku i da je izvršena procjena kredita pokazala da nema neizvjesnosti u vezi sposobnosti dužnika da otplati dug, pri čemu procjena mora uključiti ocjenu vjerovatnoće otplate, kao i tokove gotovine i pouzdanost primarnih izvora otplate tog kredita, a banka stalno prati i kontroliše otplatu tog kredita i može adekvatno da dokumentuje razloge za takvu klasifikaciju;
- 2) ako je više od 90% od ukupne knjigovodstvene vrijednosti svih kredita (uključujući i obračunatu a nenaplaćenu kamatu) iz stava 1 ovog člana klasifikovano u klasifikacionu grupu "A" ili "B", banka može te kredite zadržati u okviru iste klasifikacione grupe.

Klasifikacija restrukturiranih kredita

Član 43

Banka je dužniku restrukturirala kredit ako je, zbog pogoršanja dužnikove kreditne sposobnosti:

- 1) produžila rok otplate za glavnice ili za kamatu;
- 2) smanjila kamatnu stopu na odobreni kredit;
- 3) preuzela potraživanje dužnika prema trećem licu, na ime potpune ili djelimične naplate kredita;
- 4) smanjila iznos duga, glavnice ili kamate;
- 5) kapitalizovala kamatu po kreditu odobrenom dužniku;
- 6) zamijenila postojeći ili postojeće kredite novim kreditom (obnavljanje kredita), ili
- 7) obezbjedila druge slične pogodnosti koji olakšavaju finansijsku poziciju dužnika.

Ne smatra se restrukturiranjem kredita:

- 1) izmjena uslova otplate glavnice zbog nepredviđenih okolnosti koje su van kontrole dužnika (npr. kašnjenja u kompletiranju projekta), ukoliko efektivna kamatna stopa ostaje nepromijenjena u odnosu na ugovorene uslove, sve dok se plaćanje kamate vrši na vrijeme;
- 2) smanjenje kamatne stope ili kapitalizacija kamate, koji nijesu uzrokovani pogoršanjem kreditne sposobnosti dužnika.

U postupku restrukturiranja kredita, banka je dužna da:

- 1) izvrši analizu finansijskog stanja dužnika, radi procjene da li će dužnik, nakon restrukturiranja kredita, ostvarivati novčane tokove koji će biti dovoljni za otplatu glavnice i kamate;
- 2) obezbijedi adekvatne informacije o rezultatima restrukturiranja u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima, odnosno Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja, odnosno da:
 - definiše i utvrdi realnu vrijednost po kojoj će banka knjigovodstveno evidentirati aktivu dobijenu u procesu restrukturiranja kredita i tačno utvrditi svaki gubitak u vezi sa restrukturiranjem kredita, i
 - obezbijedi ažurno knjigovodstveno evidentiranje svih elemenata izvršenih transakcija u procesu restrukturiranja kredita;
- 3) u slučaju sticanja aktive na ime naplate duga, primijeni koncept procjene realne vrijednosti, s tim što:
 - kada postoji stabilno tržište, procjena realne vrijednosti aktive je jednaka njenoj tržišnoj vrijednosti,
 - kada je tržište nestabilno ili se vrijednost stečene aktive ne može odrediti, banka je dužna da obezbijedi procjenu realne vrijednosti te aktive po profesionalnim standardima.

Banka je dužna da nova potraživanja koja su rezultat restrukturiranja kredita, klasifikuje u odgovarajuću klasifikacionu grupu, odnosno podgrupu i obračuna adekvatne rezervacije, u skladu sa odredbama ove odluke.

Restrukturirani kredit kod koga nije došlo do promjene dužnika, banka ne može klasifikovati u višu klasifikacionu grupu, odnosno podgrupu, sve dok se ne ostvari redovna otplata glavnice i kamate tokom perioda od najmanje tri mjeseca nakon restrukturiranja kredita.

Višestruka klasifikacija

Član 44

Kredit se može klasifikovati u više od jedne klasifikacione grupe, odnosno podgrupe.

Kredit koji pripada kategoriji nekvalitetne aktive, a za koji je neto vrijednost kolateralna manja od nenaplaćenog iznosa kredita, klasifikuje se na sljedeći način:

- 1) na dio nenaplaćenog iznosa kredita koji je obezbijeđen prvoklasnim ili adekvatnim kolateralom, primjenju se pravila koja su ovom odlukom

- 2) preostali dio kredita se klasifikuje u klasifikacionu grupu „D“ ili „E“, primjenom sljedećih kriterijuma:
- dio nenaplaćenog iznosa kredita za koji se očekuje naplata klasifikuje se u grupu „D“,
 - ostatak kredita za koji se ne očekuje naplata klasifikuje se u grupu „E“.

Klasifikacija ostalih stavki aktive

Član 45

Klasifikacija stavki bilansne aktive, koje nijesu kredit, vrši se na bazi primjenljivih kriterijuma iz člana 26 ove odluke, kao i na osnovu drugih činjenica koje su od uticaja na utvrđivanje nivoa potencijalnog rizika gubitka koji proizilazi iz tih stavki aktive.

Klasifikacija stavki vanbilansa

Član 46

Klasifikacija stavki vanbilansa po osnovu kojih je banka izložena kreditnom riziku, vrši se u skladu sa kriterijumima iz ove odluke koji se koriste pri klasifikaciji kredita, primjenom tih kriterijuma na potencijalnog dužnika banke.

Klasifikacija ugovorenog a neiskorišćenog kredita vrši se ukoliko je banka neopozivo dužna da ispuni neizvršene obaveze po tom kreditnom aranžmanu.

Strožija klasifikacija

Član 47

Banka je dužna da izvrši strožiju klasifikaciju stavki bilansne aktive, odnosno vanbilansnih stavki, ukoliko Centralna banka u postupku kontrole ocijeni da banka nije izvršila klasifikaciju u skladu sa odredbama ove odluke.

Kada Centralna banka naloži strožiju klasifikaciju stavki bilansne aktive, odnosno vanbilansnih stavki, banka je dužna da odmah po prijemu naloga izvrši traženu korekciju i o tome obavijesti Centralnu banku.

Centralna banka, u cilju obezbjeđenja kvalitetne dokumentacione osnove za kontrolu i analizu stanja banke, može naložiti banci da stanje nove klasifikacije, izvršene u skladu sa stavom 2 ovog člana, iskaže i u izvještajima iz prethodnog izvještajnog perioda.

Obračun rezervacija

Član 48

Banka je dužna da na stavke bilansne aktive i vanbilansne stavke obračunava rezervacije za potencijalne gubitke, primjenom procenata iz sljedeće tabele:

Red. Br.	Klasifikacione grupe i podgrupe	Procenat rezervacija
1.	Grupa A – “Dobra aktiva”	0%
2.	Grupa B – “Aktiva sa posebnom napomenom” podgrupa B1 podgrupa B2	2% 7%
3.	Grupa C – “Substandarna aktiva”: podgrupa C1 podgrupa C2	20% 40%
4.	Grupa D – “Sumnjiva aktiva”	70%
5.	Grupa E – “Gubitak”	100 %

Osnovicu za obračun rezervacija za potencijalne gubitke predstavlja knjigovodstvena vrijednosti potraživanja, bez umanjenja za ispravke vrijednosti.

2.2.3. Tretman rezervacija i ispravki vrijednosti

Član 49

Banka je dužna da utvrđuje razliku između iznosa rezervacija za potencijalne gubitke, obračunatog u skladu sa članom 48 ove odluke i zbira iznosa ispravke vrijednosti za stavke bilansne aktive i rezervisanja za vanbilansne stavke, izračunatog u skladu sa odredbama ove odluke kojima se propisuje način vrednovanja stavki aktive primjenom Međunarodnih računovodstvenih standarda.

Pozitivna razlika između iznosa obračunatih rezervacija za potencijalne gubitke i zbira iznosa ispravke vrijednosti za stavke bilansne aktive i rezervisanja za vanbilansne stavke predstavlja odbitnu stavu od sopstvenih sredstava banke.

Banka je dužna da Centralnoj banci dostavlja izvještaje o klasifikaciji stavki bilansne aktive i stavki vanbilansa, kao i o iznosu obračunatih rezervacija za potencijalne gubitke, u skladu sa odlukom kojom se propisuju izvještaji koje banke dostavljaju Centralnoj banci u skladu sa Zakonom o bankama.

III. PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 50

Banke su dužne da u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ove odluke usklade svoja akta sa odredbama ove odluke.

Član 51

Do dana početka primjene ove odluke Centralna banka će uputstvom bliže urediti način evidentiranja rezervacija za potencijalne kreditne gubitke i ispravki vrijednosti, kao i način evidentiranja otpisanih stavki bilansne aktive, pri utvrđivanju početnog stanja u poslovnim knjigama banaka za 2013. godinu.

Član 52

Danom početka primjene ove odluke prestaje da važi Odluka o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama („Službeni list CG“, br. 60/08 i 41/09) i Odluka o privremenim mjerama za upravljanje kreditnim rizikom u bankama („Službeni list CG“, br. 64/09, 87/09, 66/10, 70/10 i 02/12).

Član 53

Ova odluka stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u “Službenom listu Crne Gore”, a primjenjivaće se od 1. januara 2013. godine.

SAVJET CENTRALNE BANKE CRNE GORE

O.br. 0101- 4014/29-6
Podgorica, 12.04.2012.god.

**PREDSJEDAVAJUĆI
VICEGUVERNER,**

Mr Milojica Dakić s.r.

IDENTIFIKOVANJE POVEZANIH LICA

Cilj identifikovanja povezanih lica za namjene izračunavanja velikih izloženosti je da se identifikuju klijenti banke koji su tako blisko povezani po osnovu vlasničkih odnosa ili ekonomske međuzavisnosti da predstavljaju jedinstven rizik za banku, zbog čega se, pri izračunavanju izloženosti banke, takva grupa povezanih lica tretira kao jedno lice.

1. Povezana lica

Definicija povezanih lica za namjene utvrđivanja iznosa velikih izloženosti sadržana je u članu 3 tačka 8 Zakona o bankama, prema kojoj se povezanim licima smatraju dva ili više lica između kojih postoji najmanje jedan od sljedećih oblika povezanosti:

- ◆ jedno lice kontroliše ili ima direktno ili indirektno učešće u kapitalu ili glasačkim pravima u drugom licu od najmanje 20%,
- ◆ dva ili više lica su kontrolisana od trećeg lica,
- ◆ većinu članova odbora direktora ili drugog organa upravljanja kod dva ili više pravnih lica čine ista lica,
- ◆ dva ili više lica su članovi porodice, (bračni drug, lice koje sa tim licem živi u zajednici koja je po zakonu izjednačena sa bračnom zajednicom, kao i djeca i druga lica koja sa tim licem žive u porodičnom domaćinstvu),
- ◆ dva ili više lica, na osnovu ugovora, sporazuma ili neformalno, zajednički obavljaju poslovne aktivnosti u znatnijem obimu,
- ◆ pogoršanje ili poboljšanje finansijskog stanja jednog lica može dovesti do pogoršanja odnosno poboljšanja finansijskog stanja drugog ili drugih lica, ili između tih lica postoji mogućnost prenosa gubitka, dobiti ili kreditne sposobnosti“.

Ova definicija obuhvata međupovezanosti koje proizilaze iz jedne od sljedećih činjenica:

- ◆ jedan klijent ima kontrolu ili značajno učešće u kapitalu kod drugim klijenta;
- ◆ klijenti su međusobno povezani nekim oblikom značajne ekonomske zavisnosti (postoji direktna ekonomska zavisnost, kao što su veze lanca snabdjevanja ili zavisnost od velikih klijenata, ili klijenti imaju glavni zajednički izvor finansiranja u obliku kreditne podrške, potencijalnog finansiranja ili direktne, indirektno ili zajedničke finansijske pomoći I sl.).

Definicija povezanih lica, pored vlasničke povezanosti obuhvata i međupovezanosti koje proizilaze iz drugih osnova, kao što je ekonomska međuzavisnost klijenata banke.

2. Identifikovanje odnosa kontrole

Zakonom o bankama je definisano da odnos kontrole postoji kada jedno lice samostalno ili, zajednički sa drugim povezanim licem, ima direktno ili indirektno učešće u kapitalu ili glasačkim pravima u pravnom licu od najmanje 50%, ili mogućnost ostvarivanja preovlađujućeg uticaja na odlučivanje, poslovnu politiku, odnosno strategiju rada pravnog lica, samostalno ili u saradnji sa drugim licima, bez obzira na visinu učešća u kapitalu.

U postupku utvrđivanja da li neko lice ima mogućnosti da ostvaruje preovlađujući uticaj na odlučivanje, poslovnu politiku, odnosno strategiju rada drugog subjekta, provjerava se da li to lice:

- ◆ može da usmjerava aktivnosti tog subjekta, tako da ima korist od njegovih aktivnosti;
- ◆ može da donosi odluke o ključnim transakcijama tog subjekta, kao što je transfer dobiti ili gubitka;
- ◆ može da imenuje ili razriješi većinu izvršnih direktora, nadzorni odbor, članove odbora direktora ili ekvivalentno upravljačko tijelo tog subjekta;
- ◆ ima ovlaštenje da odlučuje većinom glasova na sastancima odbora direktora, skupštine ili ekvivalentnog tijela upravljanja tog subjekta; i/ili
- ◆ može da koordinira upravljanje tim subjektom sa upravljanjem ostalih kompanija u sprovođenju zajedničkog cilja, na primjer u slučaju kada su ista fizička lica uključena u upravljanje ili odbor direktora u dvije ili više kompanija.

U slučajevima kada banka treba da donese diskrecionu odluku o postojanju, odnosno nepostojanju odnosa kontrole, za identifikovanje odnosa kontrole mogu se koristiti navedeni indikatori, zajedno sa ostalim relevantnim indikatorima koji se koriste u računovodstvene svrhe.

Kontrola postoji i u slučaju kada:

- ◆ dva lica imaju 50:50 učešća u jednom subjektu, ako oni vrše jednaku kontrolu subjekta, ali nijesu na drugi način povezani;
- ◆ je klijent je zaključio „akcionarski sporazum“ sa drugim akcionarima tako da dobije većinu glasačkih prava na određenim subjektom;
- ◆ fizičko i pravno lice koje je ortak u jednom ili više ortačkih društava takođe vrši kontrolu nad tim ortačkim društvima. Kontrolisani subjekti treba da se uključe u grupu povezanih klijenata svakog od svojih ortaka.

Pri izračunavanju izloženosti prema grupi povezanih klijenata uključuje se ukupna izloženost, a ne djelimična izloženost koja bi bila proporcionalna formalnom procentu vlasništva.

Iz definicije povezanih lica proizilazi da klijenti koji su uključeni u godišnje izvještaje na konsolidovanoj osnovi treba da se grupišu kao povezani klijenti. Ovo je slučaj kada je neko pravno lice povezana sa jednim ili više drugih pravnih lica, jer svi oni imaju isto matično pravno lice ili se njima upravlja na jedinstvenoj osnovi.

Iz kriterijuma na osnovu kojih se utvrđuje odnos kontrole proizilazi da se izloženosti prema subjektima u okviru iste grupe, kao i subjekta koja dostavlja konsolidovane izvještaje smatraju jedinstvenim rizikom. Svi subjekti u okviru iste grupe su povezani klijenti i u slučaju kada su izloženosti prema nekim od njih ili prema svima izuzete iz režima velikih izloženosti, u skladu sa propisom kojim se uređuje način izračunavanja izloženosti banaka.

Ako je banka u mogućnost da dokaže da ono što izgleda da predstavlja odnos kontrole u stvari to nije, tada nije potrebno grupisanje klijenata. Međutim, u slučajevima kada postoji odnos kontrole, a klijent ne sprovodi ovlašćenja koja proizilaze iz tog odnosa iako ima mogućnost za to, ta činjenica ne isključuje potrebu da se ti klijenti grupišu.

Za subjekte kod kojih većinu akcija direktno posjeduje centralna vlada i ukoliko se izloženosti prema centralnoj vladi, u skladu sa odlukom kojom se uređuje adekvatnosti kapitala banaka, ponderišu ponderom rizikom 0% ne postoji potreba da se ovi subjekti grupišu kao grupa povezanih klijenata. Ovaj izuzetak se takođe odnosi i na subjekte koje kontrolišu jedinice regionalne ili lokalne samouprave, koje se tretiraju kao centralna vlada, sa ponderom rizika 0%. Ovaj izuzetak se međutim ne primjenjuje na dalje njihove podstrukture. U tim slučajevima, ovi subjekti i njihova supsidijarna lica treba da se uključe u grupu povezanih klijenata. Ovo se takođe primjenjuje u ostalim slučajevima međupovezanosti.

3. Identifikovanje ekonomske međupovezanosti

Geografski i sektorski rizici koncentracije su van obuhvata režima velikih izloženost. Sektorska koncentracija je zajednički rizik koji utiče na sve subjekte u istom sektoru, geografski rizik je rizik koji utiče na sve subjekte u istom regionu, a ekonomska međupovezanost je idiosinkratski rizik (idiosyncratic risk), koji se javlja pored sektorskog i geografskog rizika. Idiosinkratski rizik postoji kada se finansijski problemi jednog subjekta zbog međusobne povezanosti prenose na drugog subjekta, a ti problemi ne bi nastajali kod tog drugog subjekata da ta međupovezanost ne postoji.

Čak i ako ne postoji kontrola jednog klijenta nad drugim klijentom, potrebno je utvrditi da li postoji odnos ekonomske zavisnosti između klijenata. Ako je vjerovatno da bi finansijski problemi jednog klijenta prouzrokovali teškoće za druge u smislu pune i blagovremene otplate obaveza, tada postoji jedinstven rizik koji treba riješiti. Ekonomska zavisnost između klijenata može biti zajednička ili jednostrana. Zavisnost se može javiti kao poslovna međupovezanost (kao što je veza lanca snabdjevanja, zavisnost od velikih klijenata ili izloženosti partnera, finansijska zavisnost) i pokazuje da su ti klijenti izloženi istom faktoru rizika. Činjenica da postojanje zajedničkih faktora idiosinkratskog rizika vodi do „epidemije“ neplaćanja obaveza predstavlja osnovu koncepta ekonomske međupovezanosti.

Pravni osnov za identifikovanje ekonomske međupovezanosti sadržan je u članu 3 tačka 8 alineja 6 Zakona o bankama, kojim je definisano da postoji povezanost između jednog ili više lica ako pogoršanje ili poboljšanje finansijskog stanja jednog lica može dovesti do pogoršanja odnosno poboljšanja finansijskog stanja drugog ili drugih lica ili između tih lica postoji mogućnost prenosa gubitka, dobiti ili kreditne sposobnosti.

Potrebno je da se identifikuje ekonomska zavisnost iz koje proizilazi da klijent ne može prevazići problem, a da ne nastanu problemi u otplati. Međutim, čak i ako klijent zavisi od drugog klijenta kroz na primjer poslovne odnose, može se dogoditi da klijent nađe zamjenu za svog poslovnog partnera (u slučaju neizmirenja obaveza tog partnera). Klijent može takođe nadoknaditi takav gubitak drugim sredstvima, na primjer, kroz smanjenje troškova, koncentrisanje na ostale sektore i slično. Ako banka dođe do zaključka da će jedan klijent moći da prevaziđe takvu situaciju bez značajnih troškova otplate koji prijete njegovom opstanku, neće biti potrebno da se ti klijenti grupišu po osnovu ekonomske povezanosti.

Nije moguće utvrditi sveobuhvatnu listu mogućih slučajeva ekonomske povezanosti, jer svaki slučaj ima posebne karakteristike. Zbog toga, identifikovanje ekonomske povezanosti klijenata zahtijeva temeljno poznavanje klijenata. Sljedeći primjeri odnosa između klijenata ukazuju na moguću ekonomsku zavisnost između tih klijenata, kada banke treba da sprovedu dalja istraživanja o potrebi grupisanja tih klijenata:

- ◆ jedan klijent garantuje u cjelosti ili djelimično za izloženost prema drugom klijentu, ili odgovara za obaveze drugim sredstvima, a izloženost je tako značajna za garanta da će imati problema sa otplatom obaveze ako dođe do direktnog potraživanja. Ako izloženost nije značajna, što znači da potencijalna obaveza ne bi ugrozila solventnost davaoca garancije ako se materijalizuje, takvi odnosi su obuhvaćeni pravilima o ublažavanju kreditnog rizika ili zamjeni druge ugovorne strane;
- ◆ vlasnik stambene/poslovne imovine i zakupac koji plaća većinu rente;
- ◆ značajan dio proizvodnje/usluge klijenta je namijenjen za samo jednog klijenta;

- ◆ značajan dio potraživanja ili obaveza klijenta se odnosi na jednu ugovornu stranu;
- ◆ proizvođač zavisi od prodavca, a potreban je duži period da se pronađe novi prodavac);
- ◆ kompanije koje imaju identične baze klijenata, koje se sastoje od veoma malog broja klijenata, ili gdje je mogućnost za finansiranje novih klijenata ograničena;
- ◆ banka ima saznanja da se klijenti tretiraju povezanim od strane druge institucije; i
- ◆ za kategorije stanovništva:
 - dužnik i njegov dužnik,
 - dužnik i pružalac kolaterala ili garant, pod uslovom da su kolateral i garancija toliko značajni za njihovog davaoca da će uticati na njegovu sposobnost za servisiranje obaveza ako banka stekne pravo na aktiviranje garancije, odnosno realizaciju kolaterala.

Banke treba da identifikuju klijente koji su povezani zbog odnosa finansiranja. Ovo znači da će se problemi finansiranja jednog subjekta vjerovatno prenijeti na drugog subjekta zbog zavisnosti od istog izvora finansiranja. Zavisnost u ovom smislu znači da se izvori finansiranja ne mogu lako zamijeniti i da klijenti u ovom slučaju nijesu u mogućnosti da prevaziđu njihovu zavisnost finansiranja od ovog subjekta. Pored toga, treba imati u vidu da je osnovni princip režima velikih izloženosti da se kod utvrđivanja međupovezanosti, kvalitet upravljanja ili kreditni kvalitet tih subjekata ne uzimaju u obzir.

Jedinstveni rizik se preuzima ako postoji rizik epidemije/sinhronijski rizik između tih subjekata. Sinhronijski rizik znači da se na sve povezane klijente može uticati, jer se oslanjaju na zajednički izvor finansiranja. Sinhronijski rizik može, na primjer, zbog:

- ◆ korišćenja jednog subjekta kao izvora finansiranja;
- ◆ angažovanje istog savjetnika za investicije (npr., investicioni odbor);
- ◆ sličnih struktura;
- ◆ sličnih referentnih aktiva.

Zahtjev da se grupišu klijenti zbog zajedničkog izvora finansiranja ne zavisi od vrste subjekta koji će se finansirati, niti od oblika finansiranja koji je korišćen, već od subjekata koji se potpuno ili većinski finansiraju iz zajedničkog izvora koji se ne može lako zamijeniti. Po pravilu, za koncept međupovezanosti potrebna je procjena od slučaja do slučaja.

Međupovezanosti koje proizilaze iz kontrole i međupovezanosti koje proizilaze iz ekonomske međupovezanosti su dva različita koncepta i obavezan zahtjev za njihovim povezivanjem bi mogao dovesti do previše komplikovanog grupisanja klijenata. Zbog toga ne treba da bude obavezna praksa da se ova dva koncepta povezuju.

4. Tretman izloženosti prema šemama referentne aktive

Izloženosti mogu nastati ne samo kroz direktne investicije banaka već i kroz investicije u šeme (otvoreni investicioni fondovi i subjekti za strukturno finansiranje, npr. sekjuritizacija) koje same ulažu u referentnu aktivu. Posljedično, kada banka investira u šemu ona je sa jedne strane izložena riziku povezanom sa upravljanjem šemom, a sa druge strane kreditnom i tržišnim rizicima povezanim sa referentnom aktivom iz šema. Stoga, u idealnom slučaju, šema referentne aktive treba uvijek da bude uzeta u obzir prilikom izračunavanja izloženosti u cilju utvrđivanja postojanja velikih izloženosti.

Banka treba da procijeni da li su sama šema ili njena referentna aktiva, ili oboje, međusobno povezani sa klijentima banke (uključujući druge šeme) i zbog toga moraju biti grupisani zajedno sa tim povezanim klijentima, u cilju ispunjavanja zahtjeva po pitanju velikih izloženosti. Međutim, sâm režim utvrđivanja povezanosti po ovom osnovu određuje pod kojim okolnostima šema ili referentna izloženost, ili oboje, treba da budu procijenjeni. On ne daje opciju banci da odabere jedan od ova tri pristupa, ali zahtijeva od banke da odluči na bazi "ekonomske suštine i rizika koji proizilazi iz strukture transakcije" koji pristup je najbolji za šemu.

Pri analiziranju šema sa referentnom aktivom, banka treba da se pridržava sljedećih principa:

- ◆ sveobuhvatni pristup je pristup koji je najviše osjetljiv na rizik za utvrđivanje međusobnih povezanosti referentne aktive i klijenata banke i obezbjeđuje najprudencioniji tretman iz perspektive velikih izloženosti;
- ◆ iz razloga što sveobuhvatna analiza nije uvijek moguća ili izvodljiva, koriste se prudencioni alternativni pristupi koji se na adekvatan način bave takvim slučajevima. Kod ovih pristupa, veća neizvjesnost u procjeni treba da rezultira konzervativnijim tretmanom;
- ◆ banka treba na adekvatan način da uzme u obzir granularnost šema, značaj izloženosti i situacije u kojima banke mogu pozitivno da procijene da li su nepoznati klijenti različiti i da li su ili nijesu povezani sa drugim klijentima u portfoliju banke;
- ◆ bez obzira na pitanje međusobne povezanosti referentne aktive sa drugim šemama ili direktnim izloženostima prema klijentima, rizik koji proizilazi iz sâmih šema treba da bude priznat.

Potencijalni gubici po osnovu šema referentne aktive mogu da proizađu iz dva izvora: rizika povezanog sa sâmom šemom i rizika povezanog sa referentnom aktivom šeme. Ova dva izvora rizika treba da budu uzeta u obzir prilikom utvrđivanja postojanja grupe povezanih klijenata. Različita priroda ova dva izvora podrazumijeva da različiti faktori treba da budu uzeti u obzir prilikom procjenjivanja materijalne značajnosti rizika koji proizilaze iz svakog od izvora i time podrazumijeva potrebu da se primijeni sveobuhvatna analiza kako bi se na odgovarajući način tretirali rizici koji proizilaze iz sâme šeme. U slučaju rizika koji

proizilaze iz referentne aktive, jedan važan faktor bi mogao biti i nivo diverzifikacije šeme, dok bi u slučaju rizika koji proizilazi iz sâme šeme pravni okvir koji se primjenjuje na upravljanje fondom bio važan faktor koji banka treba da uzme u obzir.

Kada je u pitanju rizik referentne aktive, potpuni sveobuhvatni pristup se može pokazati neophodnim u nekim slučajevima, ali se banci ostavlja da odluči o primjeni najpogodnijeg pristupa za određenu šemu.

Međutim, banke treba uvijek kada je to moguće da koriste pristupe osjetljivije na rizik i da mogu pokazati da sloboda izbora nije jedina činjenica koja je uticala na njihov izbor. Odluka banke treba da bude opravdana, u smislu da je izbor pristupa rezultat upoređivanja relativnog rizika koji bi šema mogla proizvesti u smislu kršenja limita velikih izloženosti i troškova za ublažavanje tog rizika koje bi proizveo sveobuhvatni pristup. Na primjer, ako banka napravi ulaganje koja predstavlja 5% njenih sopstvenih sredstava, u fond sa veoma granuliranim i dinamičkim portfolijom, uticaj na idiosinkratski rizik može biti nizak, a pri tome troškovi primjene potpunog sveobuhvatnog pristupa ovom portfoliju mogu biti visoki. Sa druge strane, ukoliko banka investira u negranuliran i statični portfolio, doprinos ove šeme idiosinkratskom kreditnom riziku banke može biti materijalno značajan, dok troškovi potpune sveobuhvatne analize najvjerovatnije neće biti visoki. Zato se, u ovom slučaju, očekuje od banke da ima za cilj da sveobuhvatno analizira šemu i da u potpunosti opravda svoju odluku, ukoliko se opredijeli za drugačiji pristup.

Kada banka ne može obezbijediti eliminisanje međusobne povezanosti između klijenata banke i referentne aktive iz šeme, prudencioni tretman ne dozvoljava da se takve izloženosti i šeme smatraju nezavisnim ekvivalentima. Prema tome, sve nepoznate izloženosti iz šema treba tretirati kao da pripadaju jednoj jedinoj grupi povezanih klijenata.

Važno pitanje u kontekstu sveobuhvatne analize je pitanje promjena referentne aktive iz šeme. Za statičke portfolije gdje se referentna aktiva ne mijenja tokom vremena, procjena se može vršiti jednom i ona ne mora da bude praćena u budućnosti. Za dinamičke portfolije tretman je komplikovaniji jer se relativni djelovi referentne aktive, kao i sastav sâme šeme mogu promijeniti. U tim slučajevima, sveobuhvatni ili djelimični sveobuhvatni pristup mora uvijek biti podržan stalnim praćenjem strukture šeme. Stalno praćenje u ovom kontekstu znači da učestalost praćenja mora odgovarati učestalosti i materijalnoj značajnosti promjena u referentnoj aktivni šeme.

Za svrhu utvrđivanja međusobnih povezanosti referentne aktive iz šeme sa drugim klijentima primjenjuje se jedan od sljedećih pristupa ili njihova kombinacija:

- ◆ potpuni sveobuhvatni pristup: banka može utvrditi i pratiti vremenom sve izloženosti iz šeme i dodijeliti ih odgovarajućem klijentu/klijentima ili grupi/grupama povezanih klijenata;
- ◆ djelimični sveobuhvatni pristup: banka može da sveobuhvatno analizira neke od referentnih izloženosti iz šeme i da ih dodijeli odgovarajućem klijentu/klijentima ili grupi/grupama povezanih klijenata. Preostale izloženosti tretiraju se kao nepoznate izloženosti:
- ◆ nepoznate izloženosti: sve nepoznate izloženosti (uključujući šeme gdje banka ne vrši sveobuhvatnu analizu, odnosno ne koristi potpuni ili djelimični sveobuhvatni pristup i koje nijesu dovoljno granulirane) smatraju se jednim rizikom i stoga se tretiraju kao jedan nepoznati klijent. Šema se može smatrati dovoljno granularnom ukoliko je njena najveća izloženost manja od 5% ukupne šeme;
- ◆ strukturni pristup: ukoliko banka može da obezbijedi (npr. putem naloga kompaniji za zajednička ulaganja) da referentna aktiva šeme nije povezana ni sa jednom drugom direktnom ili indirektnom izloženošću iz portfolija banke (uključujući druge šeme) koja je veća od 2% sopstvenih sredstava banke, ona može tretirati ove šeme kao posebne nepovezane klijente.

Pored rizika po osnovu referentne aktive, banke posebno razmatraju i rizik koji proizilazi iz same šeme. Zato se investiranja u individualne šeme (uključujući grupu nepoznatih izloženosti) ograničavaju na 25% iznosa sopstvenih sredstava.

Pri primjeni odabranog pristupa, banke treba da se pridržavaju sljedećih pravila:

- ◆ za sredstva fondova, kriterijum granularnosti može se primjenjivati na nivou referentne aktive referentnih fondova;
- ◆ praćenje strukture se sprovodi na tekućoj osnovi, ali najmanje jednom godišnje;
- ◆ ukoliko je banka upoznata sa međusobnim povezanostima između referentnih aktiva šeme, ta povezanost će biti priznata u svrhu utvrđivanja postojanja "grupe povezanih klijenata", s tim što ne postoji generalni zahtjev za intenzivnom analizom međusobnih povezanosti između tih referentnih aktiva;
- ◆ iznosi relevantnih izloženosti treba da se određuju prema dijelu učešća banke u šemi.

5. Tretman tranširanih proizvoda (sekjuritizacija)

U slučajevima nestrukturisanih finansijskih izloženosti, gubici po osnovu neizvršenja obaveza ugovorne strane u šemi proporcionalni su direktnom ulaganju u referentnu aktivu. U slučaju strukturisanih proizvoda, obračun gubitaka takođe zavisi i od kreditnih poboljšanja povezanih sa konkretnim tranšama. Predloženi tretman priznaje ublažavanje kreditnog rizika koje podređene tranše obezbjeđuju strukturi, što je u skladu sa generalnim zahtjevom za banke da koriste pristup koji je najosjetljiviji na rizik.

Za svaku poziciju koju investitor može držati kao poziciju u sekjuritizaciji postoji zaštita koja proizilazi iz podređenih tranši koje su jednake obimu ove podređenosti (subordinacije). Bez obzira koja referentna izloženost prva ulazi u status neizmirenja obaveza, data pozicija će uvijek biti zaštićena tranšama sa nižim pravom prvenstva (junior tranche) u iznosu jednakom njihovoj veličini. Prema tome, inicijalna izloženost treba da bude „usklađena” i umanjena za iznos koji je jednak veličini svih tranši sa nižim pravom prvenstva. Usklađivanje će svakako zavisiti od udjela koji je investiran u datu tranšu.

6. Procedure kontrole i upravljanja

Identifikacija mogućih povezanosti između klijenata treba da bude sastavni dio procesa odobravanja kredita i procesa nadzora od strane banke. U interesu je banke da identifikuje sve moguće oblike povezanosti kako bi jasno razumjela rizik grupe. Banke treba da povećavaju svoje napore da identifikuju povezanosti kako izloženosti rastu ili dostižu određeni limit. Dok banka treba da generalno ispita međupovezanosti za sve izloženosti, preporučuje se da banke intenzivno istražuju moguće ekonomske povezanosti za sve izloženosti koje prelaze 2% sopstvenih sredstava na individualnoj i konsolidovanoj osnovi.

Banke treba da koriste sve raspoložive informacije za identifikovanje povezanosti, što uključuje javno dostupne informacije. Podaci koje treba prikupiti ne odnose se samo na klijenta banke, već uključuju pravna i fizička lica koja su povezana sa tim klijentom. Informacije o poslovnim vezama ili ekonomskim zavisnostima ne mogu se obično obuhvatiti postojećim sistemima informisanja u bankama. Za dobijanje odgovarajućih inputa potrebno je koristiti i “neformalne informacije” kojima obično raspolažu pojedini kreditni službenici kao i menadžeri. Banke treba da preduzimaju adekvatne korake da prikupe te informacije.

U vezi sa identifikovanjem povezanih klijenata, svaka banka treba da uspostavi snažan proces za utvrđivanje povezanih klijenata. Izuzetno, banka mora biti u stanju da pokaže supervizoru da je taj proces srazmjeran poslovanju banke. Pored toga, proces treba da podliježe kontinuiranom pregledu banke kako bi se obezbijedila njegova adekvatnost. Rijetko je moguće implementirati automatske procedure za identifikovanje ekonomske međupovezanosti i zbog toga je potrebna analiza od slučaja do slučaja i ocjena. Kao posljedica toga, za identifikaciju ekonomske međupovezanosti, banke treba da se prvenstveno oslanjaju na stručnost kreditnih službenika i lica zadužena za upravljanje rizicima. Nadalje, banke treba i da prate izmjene u međupovezanosti, najmanje u smislu uobičajenih periodičnih analiza kredita, kao i kada se planiraju značajna povećanja kredita.

Ključna tačka u procesu je prvi put kada nastaje izloženost prema klijentu, ili prvi put kada izloženost dostiže nivo koji zahtijeva individualno upravljanje od strane

banke. U tu situaciju je obično uključen kreditni službenik kroz direktni kontakt sa klijentom. Ova mogućnost da se sakupe informacije o povezanosti klijenata treba da se koristi. Obično će najveće izloženosti banke biti alocirane kod kreditnih službenika koji su posvećeni praćenju klijenta na redovnoj osnovi. Ovo uključuje lični kontakt, kao i pregledanje računa i izvještaja. Prilike za razvijanje dubljeg razumijevanja klijentovog poslovanja i moguće zavisnosti postoje, a sakupljanje takvih informacija predstavlja sastavni dio sprovođenja prudencionog bankarstva.

Banka treba da procijeni, na primjer, raznolikost potrošačke baze klijenta. U slučajevima kada je banka identifikovala međupovezanost, mora da prikupe informacije o ostalim subjektima u grupi povezanih klijenata, ako je ovo neophodno, kako bi se formirao stav o bonitetu tih lica. Banke međutim nijesu dužne da ispituju da li drugi subjekat sa kojim je klijent povezan predstavlja dio drugih grupa povezanih klijenata, sve dok taj drugi subjekt ne postane klijent banke.

Međutim, sve međupovezanosti koje prepozna banka treba da rezultiraju grupisanjem klijenata, nezavisno od veličine izloženosti. Kako utvrđivanje međupovezanosti zavisi sa jedne strane od ekonomskog suda, a sa druge strane od raspoloživih informacija, ili informacija sakupljenih u najboljoj namjeri banke koja podnosi izvještaje o izloženostima, može se prihvatiti činjenica da postoji mogućnost da će različite banke doći do različitih rezultata prilikom analiziranja istih subjekata.